

IOK/44/2017

30.8.2017

Ulkoasianministeriölle

Viite **HEL7M0589-7**

Asia EN; Luonnos Suomen viidenneksi raportiksi alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevan eurooppalaisen peruskirjan täytäntöönpanosta

Yleistä

Ulkoasiainministeriö on 31.7.2017 päivätyllä kirjeellä pyytänyt eri tahoja lausumaan raporttiluonnoksesta 31.8.2017 mennessä lisäämällä kommentteja suoraan tekstiin.

Saamen kielen ja saamenkielinen opetus

Saamen kielet ja saamenkielinen opetus on huomioitu raportissa melko kattavasti. Ihmisoikeuskeskus toivoo kuitenkin, että raportissa huomioitaisiin vielä selkeämmin se, että saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella asuvien saamelaislasten ja -nuorten oikeus omaan kieleen toteutuu puutteellisesti.

Vaikka saamen kielen ja saamenkielisen opetuksen järjestämisessä on ongelmia saamelaisalueillakin, on opetuksen järjestäminen alueen ulkopuolella lähes mahdotonta nykyisillä säännöksillä ja rahoituksella. Kunnilla ei ole velvollisuutta edes saamen kielen opetuksen järjestämiseen. Opetuksella ei ole oikean oppiaineen statusta, vaan se on perusopetusta täydentävää. Opettajia on harvassa eikä OKM ole mahdollistanut etäopetusta. Lisäksi asia on kotiseutualueen ulkopuolella yleensä tuntematon.

Suuri enemmistö saamelaislapsista ja –nuorista asuu nykyisin saamelaisalueen ulkopuolella ja voidaankin kysyä, onko tällaiselle alueelliselle erottelulle enää tarvetta tai oikeutusta, varsinkaan silloin, kun se estää kielellisten ja kulttuurillisten oikeuksien tosiallisen toteutumisen. Ei voitane katsoa oikeuksien toteutuvan myöskään peruskirjan hengessä, jos soveltamisala koskee vain pientä osaa ko. kielen käyttäjistä ja kulttuurin ylläpitäjistä.

Viittomakielen asema

Perustuslain 17 pykälässä määritellään oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin. Mainitun pykälän 3 momentissa säädetään saamelaisten, romanien ja muiden ryhmien oikeudesta ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Lisäksi mainitaan erityisesti saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisessa, mistä säädetään lailla, sekä viittomakieltä käyttävien tai vammaisuuden vuoksi tulkitsemis- ja käännösapua tarvitsevien oikeudet, joista samoin säädetään lailla. Vuonna 2015 on tullut voimaan Viittomakielilaki (359/2015), jossa edelleen tarkennetaan näitä säädöksiä.

Ruotsin kielen sekä saamen kielen ja romanikielen osalta Suomi on antanut

deklaraatiot peruskirjan ratifiointiin yhteydessä vuonna 1994, ja määritellyt sopimusartiklat, joita se soveltaa mainittujen kielten osalta. Vuonna 2009 Suomi on täydentänyt romanikieltä koskevaa deklaraatiota lisäämällä maininnan karjalan kielestä, joihin molempiin sovelletaan peruskirjan artiklaa 7 (alakohdat 1-4).

Suomi on huomionnut viittomakielen hyvin raportoidessaan kieliperuskirjan täytäntöönpanosta Euroopan neuvostolle. Sopimusvalvontaa suorittava asiantuntijakomitea ei kuitenkaan ole ottanut kantaa tai mitenkään huomionnut viittomakieltä raporteissaan tai suosituksissaan. Tämä johtunee komitean jäsenten ja jopa useiden jäsenmaiden Suomea kielteisemmästä suhtautumisesta viittomakieleen ”oikeana” kielenä.

Viittomakieli sisältyy saamen kielten, romanikielen ja muiden kielten kanssa samaan ryhmään perustuslain puitteissa. Suomi ei kuitenkaan ole tehnyt deklaraatiota kieliperuskirjaan viittomakielen osalta, toisin kuin esimerkiksi karjalan kielen osalta vuonna 2009. Teknistä estettä tällaisen deklaraation tekemiselle ei ole, minkä myös kieliperuskirjan sihteeristö on keskusteluissa vahvistanut. Mikäli Suomi tällaisen deklaraation tekisi, joutuisi asiantuntijakomiteakin ottamaan kantaa viittomakielen asemaan, toisin kuin nyt. Tämä edistäisi osaltaan viittomakieltä käyttävien henkilöiden kielellisten ja kulttuurillisten oikeuksien toteutumista perustuslain edellyttämällä tavalla. Tällä voisi myös olla laajempaa kansainvälistä merkitystä viittomakielen aseman parantamiselle.

Kielellisiä oikeuksia edistäviä rakenteita

Kielellisiä oikeuksia edistävissä rakenteissa on mainittu kansallinen ihmisoikeusinstituutio. Sen tehtävät luetellaan yleisesti, mutta mahdollista lisäarvoa kielellisiin ja kulttuuriin liittyviin kysymyksiin ei tekstistä käy ilmi. Ihmisoikeuskeskus osallistuu niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin näihin kysymyksiin liittyvien suositusten täytäntöönpanon seurantaan, sopimusten ja muiden asiakirjojen sisällöstä, täytäntöönpanosta ja valvonnasta tiedottamiseen sekä edistää kielellisiä ja kulttuurillisia oikeuksia järjestämällä erilaisia tilaisuuksia ja koulutusta yksin ja yhteistyössä mm. Euroopan neuvoston ja muiden toimijoiden kanssa. Eduskunnan oikeusasiamies puolestaan käsittelee kieli- ja kulttuurikysymyksiä toistuvasti omassa toiminnassaan kanteluiden, omien aloitteiden sekä tarkastusten muodossa.

Lopuksi

Ihmisoikeuskeskus toteaa yleisesti, että nyt laaditun määräaikaisraportin luettavuus ja kehityslinjojen ymmärtäminen helpottuisi lisäämällä vertailutietoa esim. pienten tilastotaulukoiden tai kuvioiden muodossa muutaman vuoden ajalta. Esimerkiksi määrärahojen tai jonkun tietyn kielen opiskelijoiden määrän kehityksen ymmärtäminen jää nyt paikka paikoin epäselväksi eikä kokonaisuus ehkä tule ymmärretyksi oikein.

Sirpa Rautio
johtaja

Leena Leikas
asiantuntija

Asiakirja on allekirjoitettu sähköisessä asianhallintajärjestelmässä.